

**Hz. Dâvûd ve Davacılar Kıssasındaki
İşkale Yönelik Görüşlerin Değerlendirilmesi**

The Evaluation of Opinions Regarding the Ishkal in the Parable of Dawoud (PBUH)
and the Plaintiffs

Hanife Nur ÇAMURCU

MEB/İ.H.L. Öğretmen
Ministry of National Education/ Teacher
Tekirdağ/Turkey

hnfcmr@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9951-3364

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 18 Ocak / January 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 09 Nisan / April 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atf / Citation: Hanife Nur Çamurcu, "Hz. Dâvûd ve Davacılar Kıssasındaki
İşkale Yönelik Görüşlerin değerlendirilmesi ". *Van İlahiyat Dergisi*, 10/16 (Haziran 2021),
1-22.

İntihal: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by turnitin. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.org.tr/vanid> | mailto: vanyuifd@yyu.edu.tr

Published by Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology,
Van, 65080, Turkey.

Hz. Dâvûd ve Davacılar Kıssasındaki İşkale Yönelik Görüşlerin Değerlendirilmesi

Özet

Kur'ân-ı Kerîm, vermek istediği mesajını muhatabına iletmek için birçok peygamberin ve geçmiş kavimlerin kıssalarını anlatmıştır. Kur'an, Kitab-ı Mukaddes'te de tahkiye edilen kıssaları tahrif edilmiş noktaları tashih ederek ve Kütüb-i Kadime'de nakledilen ayrıntılara girmeden maksadına uygun bir şekilde ifade etmiştir. Hem Kur'an'da hem de Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan kıssalardan biri Hz. Dâvûd ile davacılar kıssasıdır. Bu çalışma, Sâd Sûresi 21-26. ayetlerde anlatılan Hz. Dâvûd ile davacılar kıssasının ve kıssanın tefsiri sadedinde serdedilen görüşlerin, Müşkulu'l-Kur'an bağlamında değerlendirilmesini konu edinmektedir. Hz. Dâvûd ve davacılar kıssasıyla ilgili ilk dönemlerden günümüze kadar müfessirler farklı tefsir anlayışları benimsemişlerdir. Bir kısım müfessir, âyetlerin literal anlamını dikkate alarak kıssada anlatılan dava olayının gerçek oluşu üzerinden ayetleri tefsir etmektedir. Bir kısmı ise kıssanın tefsirini yaparken dava olayının hakiki bir olayı değil, temsili bir anlatımı ifade ettiği kabulünden hareket etmektedir. Bu anlayışı benimseyen müfessirler de, kıssayı nakledilen rivayetler üzerinden tefsir edenler ve kıssayı lafız üzerinden tefsir edenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Müfessirlerin kıssayla ilgili farklı tefsir anlayışı benimsemelerinin en temel sebebi, kıssanın arka planıyla ilgili başta Kitab-ı Mukaddes'ten nakledilen rivayetlerin kabul edilip edilmemesidir. Kıssanın anlaşılmasında ileri sürülen farklı görüşlerin nübüvvet makamına zarar vereceği endişesiyle araştırma kapsamına giren müfessirler tarafından işkal arz ettiği belirtilmektedir. Bu makalede, müfessirlerin tefsir biçimine göre ortaya çıkan farklı işkallerin, yine aynı müfessirlerin yaptıkları teviller bağlamında ileri sürdükleri çözümler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Müşkulu'l-Kur'an, Sâd Sûresi, Hz. Dâvûd, Kıssa.

The Evaluation of Opinions Regarding the Ishkal in the Parable of Dawoud (PBUH) and the Plaintiffs

Abstract

The Qur'an has told the stories of many prophets and past tribes in order to convey the message it wants to give to its addressee. The Qur'an has narrated the stories that were narrated in the Bible in accordance with its purpose, by correcting the distorted points and without going into the details reported in the 'Kutub-i al-Qadim'. One of the stories told in both the Qur'an and the Bible is Dawoud (David) and the plaintiffs. In this study, the story of Dawoud and the plaintiffs deals with the evaluation of the story of Davud and the plaintiffs and the opinions expressed in the interpretation of the story in the context of Mushkil al-

Quran al-Karim. From the earliest times to the present day, commentators have adopted different interpretations of the story of Dawoud and the plaintiffs. Some commentators, taking into account the literal meaning of the verses, interpret the verses based on the fact that the case described in the story is real. On the other hand, some interpret the parable based on the assumption that the case event expresses a representative expression, not a genuine event. The commentators who adopt this understanding are also divided into two as those who interpret the tale over the narrated narrations and those who interpret the tale over wording. The main reason why commentators adopt different interpretations of the tale is that the narrations about the background of the tale, primarily from the Bible, whether to be accepted or not. It is stated that the different opinions expressed in the article by the commentators, whom we have included in the classification, with the fear that they will harm the authority of prophethood, are difficult for the understanding of the story. In this article, different works that emerged according to the interpretation style of the commentators will be resolved in the context of the interpretations made by the same commentators.

Keywords: *Mushkil al-Qur'an, Surah Sâd, Dawoud (PBUH), Story, Tafseer.*

Giriş

Beşerî bir lisan ile inen ilahî kelim, sahip olduğu mana derinliği ve muhteva genişliğiyle i'caz için indirilmiş olduğunu muhataplarına ispat etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, mesajını dildeki kelimeleri kullanarak iletirken aynı zamanda dildeki bazı kelimelere de yeni anlamlar yüklemiştir. Dil olgusunun aslî özelliklerinden olan çok anlamlılık meselesinin yanı sıra Kur'ân-ı Kerîm'in getirmiş olduğu bu anlamsal değişimler, Kur'an'ın daha indirildiği dönemden itibaren anlaşılmasıyla ilgili muhatap açısından birtakım sorunlar meydana getirmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber'in ahirete intikalinden itibaren fütûhatlarla İslam coğrafyası genişlemiştir. Böylece Müslümanların farklı kültürlerle karşılaşması, bu kültürlerdeki yabancı faktörlerin İslam'a girmesi ve nüzul dönemindeki mevcut dilin bozulması gibi durumlarla Kur'an'ın anlaşılmasındaki sorunlar artmıştır.

Kur'an'ın anlaşılmasının önündeki hem dilsel hem de muhatap kitleden dolayı oluşan engeller birtakım ihtiyaçlar doğurmuş; bu ihtiyaçlar neticesinde Kur'an ile ilgili müstakil ilimler teşekkül etmiştir. Bu ilimlerden biri olan Müşkilü'l-Kur'an, Kur'an ayetleri arasında ilk bakışta var olduğu sanılan ihtilaf ve tenakuz durumunu inceleyen bir ilimdir.¹ Müşkilü'l-

¹ Âdem Yerinde, "Müşkilü'l-Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/ 164.

Kur'an'ın kapsamına giren meseleler, muhatabın kendisinde bulunan önyargılarından, bilgi eksikliğinden veya Kur'an'ın Allah kelam olması hususunda birtakım şüpheler oluşturmak için kasıtlı yapılan girişimlerden kaynaklanmaktadır. Kur'an'da çelişki olduğunu iddia edenlerin bu eleştirileri bazen Kur'an'ın kaynağına yönelik, bazen cem'ine yönelik, bazen kıraatlerine yönelik, bazen nazmına ve bazen de manalarına yönelik olmaktadır.²

Bilgi eksikliğinden kaynaklı işkal vehimlerinin sebepleri lafızla ve anlamla ilgili olabilmektedir.³ Nitekim Kur'an'da dil açısından sadece Arapçada bulunan îcaz, hazf gibi özellikler ve başka bir sözde olmayan sadece Kur'an'a has özellikler vardır. Dolayısıyla Kur'an'ın sahip olduğu bu hususiyetlerden bîhaber olan kimsenin onda bir çelişki olduğu vehmine kapılması, esasen Kur'an'ın kendisinde olan bir çelişkiden değil de muhataptan kaynaklıdır.

İbarelerinde dilbilimsel i'cazın görülmesinin yanı sıra bilimsel, tarihî, teşrii veya psikolojik vb. i'cazların da görüldüğü Kur'an-ı Kerîm, kendine has farklı üslupları kullanarak verilmek istenen maksadı muhatabına iletmektedir.⁴ Kur'an'ın tarihî bir bilgi vermekten ziyade hakikatin öğretilmesi için anlattığı kıssalar, bu hususi üslubun özelliklerindedir.

Kur'an'ın maksadını daha iyi anlatmak için kullandığı kıssalardan biri de Sâd Sûresi'nde bahsedilen Hz. Dâvûd ile davacılar kıssasıdır. Bu kıssanın anlaşılması sadedinde serdedilen görüşlerin Müşkilü'l-Kur'an kapsamında ele alınıp değerlendirilmesi bu makalenin çalışma konusudur. Bu çalışmada Hz. Dâvûd ve davacılar kıssasının tefsiri noktasında ilk dönemlerden günümüze kadar müfessirler tarafından belirtilen görüşler öncelikle tasnif edilip daha sonra mevcut görüşlerde ortaya çıkan işkallerin çözümü hususunda yine müfessirlerin kendi tevillerinden yola çıkılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda görüşleri değerlendirmeye tâbi tutulan müfessirler şunlardır: Ebû Müslim el-İsfahânî (ö. 322/934), Ebû Mansûr el-Mâtürîdî es-Semerkindî (ö. 333/944), Ebû Ca'fer et-Tûsî (ö. 460/1067), Ebü'l-Kâsım ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), İbn Atıyye el-Endelüsî (ö. 541/1147), Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1210), Kâdî Beyzâvî (ö. 685/1286), Ebü'l-Berekât en-Nesefî (ö. 710/1310), Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344), Ebü'l-Hasen Burhânüddîn el-Bikâî (ö. 885/1480), Ebüssuûd Efendi (ö. 982/1574), Ebü's-Senâ Şihâbüddîn el-Âlûsî (ö. 1270/1854), Elmalılı

² M. Halil Çiçek, *Müşkilü'l Kur'an'ı Yeniden Değerlendirmek* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 13.

³ Râgıb el-İsfahânî, *Tefsire Giriş; Mukaddimetü tefsiri'r-Râgıb*, çev. Celalletin Divlekci (İstanbul: Klasik Yayınları, 2021), 25.

⁴ Fâdıl Sâlih es-Sâmarrâî, *Lemesâtun Beyâniyyetun fî Nusûsin mine't-Tenzil*, çev. Fatma Serap Karamollaoğlu (İstanbul: İşaret Yayınları, 2016), 10.

Muhammed Hamdi (1878-1942), Seyyid b. Kutub (1906-1966), Muhammed Tâhir İbn Âşur (1879-1973), Ebü'l Âlâ el-Mevdûdî (1903-1979) ve Vehbe Zuhaylî (1938-2015).

Makalede bahsedilen işkallerin hepsi gerek kendi düşüncesini söylerken gerekse uygun bulmadığı görüşü eleştirirken müfessirler tarafından tefsir kitaplarında belirtilmektedir. Söz konusu kıssanın tefsiriyle ilgili yapılan tasnif, makalede ismi geçen müfessirler çerçevesinde oluşturulmuş olup tefsir biçimleri arasında böyle bir ayrımın neden bulunduğu da çalışmada tavzih edilmeye çalışılmıştır. Kıssanın tefsiri açısından yapılan ikili tasnifte ele alınan müfessirlerin bir kısmı kıssada anlatılan dava olayının gerçek bir olay olması üzerinden ayetleri tefsir ederken bir kısmı da bahsedilen davayı temsili bir anlatım kabul ederek açıklamaya çalışmışlardır. Şu noktaya dikkat çekilmesi gerekir ki Sâd Sûresi'nde anlatılan Hz. Dâvûd ve davacılar arasındaki durum gerçekten vuku bulmuştur ve incelenen müfessirlerden hiçbirinin davacıların Hz. Dâvûd'un yanına gelişlerinin gerçek olmadığına dair bir kanaat belirttiğine rastlanılmamıştır. Müfessirlerin ayrıldığı nokta, kıssada gelen iki kişinin anlattıkları doksan dokuz koyun olayının gerçek bir olay ya da temsili bir anlatım olmasıyla ilgilidir.

Bu çalışmada kıssanın anlatıldığı ayetlerin literal anlamından anlaşıldığı şekliyle Hz. Dâvûd'un hükümde acele ederek bir kimseye haksız zulüm isnadında bulunmasının Kur'an'ın diğer ayetlerinden anlaşılan ya da kelam ilminde bir öncül olan peygamberlerin ismet sıfatıyla çelişmesi meselesi üzerinde durulmuş ve bu zahiri işkalin çözümünde başvuru diğer tefsir biçimlerinde ortaya çıkan müşkil durum incelenmeye çalışılmıştır.

Hz. Dâvûd'un davacılarla arasında geçen olayın anlatıldığı ayetler Sâd Sûresi 21-26. ayetlerdir. Sâd Sûresi'nde geçen bu kıssada, Hz. Dâvûd'un yanına gelen ve aralarında bir husumet olduğunu söyleyen iki kişiden bahsedilmektedir. Gelen kişilerin Hz. Dâvûd'dan aralarındaki anlaşmazlığa adil bir şekilde hüküm vererek son vermesini istemelerinden sonra Hz. Dâvûd, hüküm verdiği ve nihayetinde Allah tarafından imtihan edildiğini anlayıp istiğfar ettiği ve bu istiğfarının kabul edildiği anlatılmaktadır.

1. Sâd Sûresi'nde Hz. Dâvûd'un Kıssasının Anlatıldığı Bağlam

Hz. Dâvûd kıssasının tefsirine dair görüşlere geçmeden önce kıssanın öncesinde yer alan ayetlerin neler olduğunun bilinmesi kıssaya yönelik oluşan işkal zannının giderilmesinde önem arz etmektedir. Sâd Sûresi'nde, huruf-ı mukattaa ile başlayıp Kur'an'ın öğüt ve uyarı dolu olduğu ikrar edilerek devamında Kur'an'ı inkâr edenlerin tavırlarından bahsedilmektedir. Surenin 3-15. ayetlerinde hem Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i yalanlayan müşriklerin hem de

Âd ve Semûd gibi geçmiş kavimlerin tebliğ karşısındaki tutumları anlatılmaktadır. 16. ayette belirtildiğine göre müşrikler müstehzi bir tavırla cehennem azabını istemişlerdir ve bu tutumları neticesinde Hz. Peygamber'in üzülmelerinden ötürü sonraki ayette Allah, resulünün onların söylediklerine karşı sabretmesini istemekte ve Hz. Dâvûd'u hatırlamasını söylemektedir.

Hz. Peygamber'e Hz. Dâvûd'u hatırlaması emredilirken “*Onların söylediklerine karşı sabret. Güçlü kulumuz Dâvûd'u hatırla. O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.*”⁵ buyurulmakta ve Hz. Dâvûd'un **ذُو الْأَيْدِي** (güç sahibi) ve **أَوَّابٌ** (devamlı Allah'a yönelen) olmasına vurgu yapılmaktadır. Bu ayetten itibaren kıssanın anlatımına kadar Hz. Dâvûd'la birlikte tesbih etsinler diye dağların ve kuşların onun emrine verildiği, mülkünün güçlendirildiği ve Hz. Dâvûd'a hikmetin ve hakla batılı ayıran hüküm verme yeteneğinin (faslu'l-hitab) ihsan edildiği belirtilerek Hz. Dâvûd övülmektedir.

Kur'an'daki ayetlerin anlaşılmasında buldukları bağlamın önemine binaen biz de bulunduğu bağlam itibariyle Hz. Dâvûd ve davacılar kıssasının, Hz. Peygamber için kavmine karşı sabretmesi yönünde mesajlar içerdiğini ve aynı zamanda Hz. Dâvûd'a övgü niteliğinde olduğunu hatırd tutarak bu kıssanın anlaşılmasında işkal gözükken noktaları çözüme kavuşturmaya çalıştık.

2. Hz. Dâvûd-Davacılar Kıssasının Tefsiri Noktasındaki Farklı Görüşler

Kıssanın tefsiri açısından yaptığımız ikili tasnifte ele aldığımız müfessirlerin bir kısmı kıssada anlatılan dava olayının gerçek bir olay olduğunu düşünürken bir kısmının da bahsedilen davayı temsili bir anlatım kabul ettiğini belirtmiştik. Müfessirlerin görüşlerine geçmeden önce böyle bir ayırımın neden ileri geldiğini tespit ettiğimiz kadarıyla açıklamak faydalı olacaktır. Anlatılan dava olayını gerçek kabul etmeyip mesel olarak telakki eden müfessirlerin, ayetin bu şekilde tefsir edilmesiyle davanın hakikat varsayımında ortaya çıkan işkale çözümlenmeyi amaçlamış olabileceklerini düşünmek yanlış olmasa gerektir. Bu noktaya ileride de değineceğimiz için burada sadece bu tasnifin ortaya çıkmasındaki nedeni tespit edebildiğimiz ölçüde dile getirmekle yetinmekteyiz.

2.1. Kıssada Anlatılan Davanın Gerçek Oluşu Üzerinden Yapılan Tefsirler

Çalışmanın kapsamına giren müfessirlerden Hz. Dâvûd'a gelen iki kişiden birinin anlattığı husumetin gerçekte var olan bir olay olduğu düşüncesinden hareketle ayetlerin

⁵ Sâd 38/17.

tefsirini yapan alimler Ebû Müslim el-İsfahânî, Ebû Ca'fer et-Tûsî, Fahrüddîn er-Râzî ve Vehbe Zuhaylî'dir.

İki farklı tefsir anlayışını benimseyen müfessirler, kıssayı tefsir ederken öncelikle Hz. Dâvûd'un yanına giren kişilerin kimliğine yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu açıklamalarında anlatılan davanın mahiyeti hakkında var olan düşünceleri üzerinden birtakım izahlarda bulunmuşlardır. Hz. Dâvûd'a gelen iki kişinin arasındaki davanın gerçek olduğunu düşünen alimler, gelen kişilerin insan olduklarını söylemektedirler.⁶ Nitekim böyle bir durumda bu gelenlerin insan dışında bir varlık olması düşünülemez. Çünkü gelen kişiler Hz. Dâvûd'un onlardan korktuğunu görünce “*Birimizin diğerini haksızlık etmekle suçladığı iki davacıyız biz. Aramızda âdil bir hüküm ver; doğruluktan sapma, bize de doğru yolu göster*”⁷ demişler; ikisinden biri de daha sonra “*Şu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen ‘Onu da bana ver’ dedi ve bu tartışmada bana baskın çıktı.*”⁸ diyerek aralarındaki husumeti anlatmıştır. Dolayısıyla anlatılan husumet olayının gerçek olduğunu düşünmek gelen kişilerin insan olduklarını kabul etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Müfessirler gelen şahısların mahiyetiyle ilgili açıklamalarda bulunurken ayette yer alan ifadelerin bazen mastar şeklinde, bazen ikil (tesniye) şeklinde ve bazen de çoğul (cemi') şeklinde gelmesinden kaynaklanan müphemliği dilbilimsel izahlarda bulunarak vuzuha kavuşturmuşlardır.

وَهَلْ آتَيْكَ نَبُؤُا الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغِي بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاخْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِي نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ

“*Sana o dâvacıların haberi ulaştı mı? Hani onlar duvardan tırmanarak Dâvûd'un husûsî makam odasına dalıvermişlerdi. (Yanına izinsiz girdikleri için) Dâvûd onlardan korktu. “Korkma!”, “Biz biri diğerine haksızlık yaptığını iddia eden iki dâvalıyız. Aramızda adâletle hükmet, haktan uzaklaşma ve bize doğru yolu göster.” dediler. İçlerinden biri*

⁶ Ebû Müslim el-İsfahânî, *Tefsirü Ebi Müslim el-İsfahânî*, thk. Hıdır Muhammed Nebha (Beyrut: Daru'l Kütübi'l İlmîyye, 2009), 227; Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Alî et-Tûsî, *et-Tibyân fî tefsiri 'l-Kur'an*, thk. Ahmed Habîb Kasîr el-Âmilî (Beyrut, Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ty.), 8/552; Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu 'l-ğayb* (Beyrut: Daru'l Fikr, 1981), 26/ 195; Vehbe Zuhayli, *Tefsirü 'l -münir*, çev. Hamdi Arslan vd. (İstanbul: Risale Yayınları, 2019), 12/184.

⁷ Sâd 38/22.

⁸ Sad 38/23.

meseleyi arzetti: “Şu adam benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece bir koyunum var. Böyleyken “Onu da bana ver” dedi ve tartışmada baskın çıktı.”⁹

Ayetlerde kıssanın anlatımına istifhamla başlanması kıssaya dikkat çekilmesi içindir. Çünkü bu kıssa Hz. Peygamber tarafından bilinmekteydi.¹⁰ Zira vahyin ilk muhatapları, Kur'an'da anlatılan kıssalara tamamen yabancı değillerdi bilakis Hz. Davud gibi peygamberlerin kıssalarını ana hatlarıyla bilmekteydiler. Birinci ayette yer alan اَلْخَصْمِ (dava) kelimesinin mastar, تَسَوَّرُوا (tırmanırlar), دَخَلُوا (girdiler) ve قَالُوا (dediler) kelimelerinin çoğul gelmesi aynı zamanda 22. ayette yer alan zamirin (مِهِمْ) de çoğul ifade etmesi ve خَصْمَانِ (iki davacı) kelimesinin ikil gelmesi, belirttiğimiz üzere ayette gelen kişilerin mahiyeti hakkında bir kapalılık oluşturmaktadır. Gelen kişiler sadece iki kişi midir yoksa birçok insan mı gelmiştir? Bu konuda da müfessirlerin görüşleri farklılık arz etmektedir. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin ve Zemahşeri'nin de ifade ettiği üzere 21. ayette geçen اَلْخَصْمِ kelimesi mastar olduğu için tekil, ikil ve çoğul anlamlarına gelebilmektedir. Burada sonraki fiillerin çoğul gelmesiyle gelenlerin iki kişiden ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Aralarında davalışanlar iki kişidir ancak onların yanında taraftarları da bulunmaktadır. Yani Hz. Dâvûd'un yanına iki ayrı grup olarak gitmişlerdir ve iki gruptan her biri aynı şeyi söyledikleri için tek kişi gibi gözükmektedirler. Bu nedenle ayetteki خَصْمَانِ (iki davacı) isimlendirmesi doğru düşmektedir.¹¹ İbn Âşur ve İbn Atıyye gibi alimler de davacıların iki kişiden ibaret olduklarını ifade ederek çoğul gelen fiillerin aslında tesniye anlamını ifade ettiklerini ve bu şekilde kullanımın dil açısından uygun olduğunu belirtmektedirler. Bizce ayetteki davanın gerçek olmasının kabul edilmesiyle gelen kişilerin iki ya da daha fazla olması ihtimallerini kabul etmekte bir sakınca olmasa da anlatılan davanın mesel olmasının kabulü üzerinden yapılan tefsirlerde gelen kişilerin mahiyeti üzerinden yapılan yorumlar açısından gelenlerin iki kişi olduğunu düşünmek daha isabetli olacaktır.

Davanın gerçek bir olay olduğu kabulünden ayetleri tevil eden müfessirler, Hz. Dâvûd'un imtihan edildiği hususun ve istiğfarının neyle ilgili olduğu konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Ebû Müslim el-İsfahânî ve Ebû Ca'fer et-Tûsî, Hz. Dâvûd'un

⁹ Sâd, 38/ 21-23.

¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâzelî b. Abdilkâdir b. Muhammed b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr* (Tunus: Darü't-Tunusiyye, 1984), 23/231.

¹¹ Tûsî, *et-Tıbyân fi tefsîri'l-Kur'an*, 551; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf 'an haqâ'iki gâvâmi'zi't-tenzil ve 'uyûni'l-eqâvil fi vücûhi't-te'vil* (Beyrut: Darü'l Marife, 2009), 922.

davacı kişiyi dinledikten sonra davalıyı dinlemeden acele ederek yanlış hüküm vermesini imtihan konusu ve istiğfarının sebebi olarak görmektedirler.¹² Tespit edebildiğimiz kadarıyla bazı müfessirlerin çözümü için ayetteki davayı mesel olarak ele aldığı işkal bu noktada ortaya çıkmaktadır. Hz. Dâvûd için bir hüküm verirken sadece tek tarafı dinleyerek yanlış hüküm vermesi mümkün müdür? Bu durum, peygamberlerin masum olması prensibiyle çelişmez mi? Ayetleri literal anlamına göre yorumlayan alimler bu durumu “zelle” kavramıyla açıklamaktadırlar.¹³ Zelle, peygamberler için mümkün olan, peygamberlerin kendi acziyetlerini tatmaları ve diğer insanların da peygamberlerin kul olduklarını unutmayıp onlara birtakım ilahi nitelendirmelerde bulunmalarına engel olma gibi birtakım hikmetler içeren beşerî hatalardır. Kur’ân-ı Kerîm’de diğer peygamberler için de örneklerini görebileceğimiz zelle,¹⁴ kasıtsız yapılan hatalardır ve ayrıca içerisinde hem peygamberi hem de ümmetini terbiye edecek güzellikler bulundurmaktadır. Bu görüşteki müfessirlere göre Hz. Dâvûd’un bu hatası zelle kabilinden düşünüldüğünde kıssayı bu şekilde tefsir etmek peygamberlerin masum olmaları hususunda bir işkâl oluşturmayacaktır.

Gerçek bir olay düşüncesinden hareket eden Fahrüddin er-Râzî, kıssada anlatılan durumun Hz. Dâvûd’un büyük ya da küçük günah işlemesiyle alakalı bir durum olmadığını belirterek kıssanın Hz. Dâvûd için sadece bir övgü vesilesi olduğunu ifade etmiştir. Râzî tefsirinde kendi tevillerine yer vermeden önce farklı görüşleri açıklamış ve her birinin yanlışlığını ifade ederek onları reddetmiştir. Râzî, özellikle davanın mesel kabul edilmesiyle birlikte kıssanın rivayet üzerinden tefsir edilmesini eleştirmiş; nübüvvet makamına yaraşır teviller yapılabilecekken bu tarz tefsirlerin yapılmasının isabetli olmadığını dile getirmiştir. Razi, Uriya’yı öldürmek hanımıyla evlenmekten daha kötü bir davranışken Allah’ın Kur’an’da öldürme fiilini değil de evlenmeyi temsili anlatımla anlatmış olmasının mantıklı olmadığını söyleyerek söz konusu rivayetler üzerinden kıssayı anlamının sağlıklı olmadığını ifade etmiştir.¹⁵ Hz. Dâvûd’un şu üç durumdan dolayı istiğfar ettiğini söylemiştir:

a) Suikast amacıyla gelen kişilerin korkup bundan vazgeçmeleri sebebiyle Hz. Dâvûd’un kendini beğenmesi,

¹² Ebû Müslim el-İsfahânî, *Tefsirü Ebi Müslim el-İsfahânî*, 227; Tûsî, *et-Tıbyân fî tefsiri ’l-Kur’an*, 553.

¹³ Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihü’l-ğayb*, 192. (Razi müfessirlerin bu görüşüne yer verdikten sonra bu küçük günahı zelle ile açıkladıklarını söylemektedir.)

¹⁴ Saffât Sûresi 139-148. ayetlerde Hz. Yunus’un, Abese Sûresi 1-10.ayetlerde Hz. Peygamber’in zellesinden bahsedilmektedir.

¹⁵ Osman Oral, “Fahredden Râzî’de Hz. Davud ve Hz. Süleyman’ın İsmeti Sorunu”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 28/2 (2017), 127.

b) Hz. Dâvûd'un, kendisini öldürmek için gelenleri affetmesi daha uygunken onları cezalandırmak istemesi,

c) Gelenlerin pişman olup tevbe etmesi ve Hz. Dâvûd'un da onların tevbelerine ortak olması.¹⁶ Ona göre Hz. Dâvûd'un buradaki davranışı daha iyi olanı tercih etmemesiyle ilgilidir.¹⁷ Râzî bu şekilde izahlar yaparak ayetlerin zahiri anlamından ve diğer tefsir yorumlarından doğabilecek işkallerin ortaya çıkmasının önüne geçmeye çalışmıştır.

Vehbe Zuhaylî, *Tefsîrû'l-münir* isimli eserinde kıssanın tefsirine başlamadan önce bu kıssadaki dava olayının Kur'an'ın zahiri ifadeleri doğrultusunda anlaşılması gerektiğini söyleyerek bu konuyla ilgili gelen İsrailiyyat rivayetlerinin –peygamberlerin ismet prensibiyle uyuşmamasından dolayı- kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸ Kıssadaki davalışmayı gerçek kabul eden Vehbe Zuhaylî'ye göre Hz. Dâvûd'un istiğfar ettiği husus, kendisine suikast düzenleyen ve bunu gerçekleştirmek için de aralarında bir anlaşmazlık durumu varmış gibi davranan iki kişiden intikam alma düşüncesinde olmasıdır.¹⁹ Kıssayla ilgili son olarak istiğfarın enbiyanın şiarı olduğunu belirterek aslında bu ayetlerde Hz. Dâvûd'un bir gûnahtan dolayı istiğfar ettiğine dair açık bir ifadenin bulunmadığını söylemektedir.²⁰ Dolayısıyla Zuhaylî de tevilleri farklı olsa da Fahrüddin er-Râzî gibi bu kıssanın Hz. Dâvûd için sadece övgü niteliğinde olduğunu düşünmektedir.

2.2. Kıssada Davacıların Anlattığı Olayın Temsili Bir Anlatım Kabul Edilmesi Noktasında Yapılan Tefsirler

Kıssada temsili anlatımın olduğunu düşünen müfessirler,²¹ ayetlerin zahiri anlamına göre anlaşılmasıyla kıssadaki davanın gerçek kabul edilmesi sonucunda bir peygamberin herhangi bir hâkimin yapmayacağı bir hatada bulunması ve bundan dolayı bağışlanma dilemesi söz konusu olduğundan, bu durumu işkal addedip âyetlerin literal anlamına göre tefsir edilmesinin yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlayışı benimseyen müfessirler, Hz. Dâvûd'un hükümde böyle bir yanlış davranışta bulunmasının kıssanın bağlamına da ters düştüğünü söylemektedirler.²² Bu müfessirler, Hz. Dâvûd'un davalının olayı itiraf etmesinden, sükût edip ikrar etmesinden sonra hüküm verdiğini söylemekte ve bu durum

¹⁶ Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 193.

¹⁷ Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 198.

¹⁸ Vehbe Zuhayli, *Tefsîrû'l-münir*, 183.

¹⁹ Vehbe Zuhayli, *Tefsîrû'l-münir*, 188.

²⁰ Vehbe Zuhayli, *Tefsîrû'l-münir*, 193.

²¹ Zemahşerî, Mâtürîdî, Nesefî, Beyzâvî, İbn Atıyye, Bikâî, Ebû Hayyân, İbn Âşur, Âlusî, Ebüssuûd, Elmalılı Muhammed Hamdi, Seyyid Kutub ve Mevdûdî.

²² Ebû Âlâ el-Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, çev. Ali Bulaç (İstanbul: İnsan Yayınları, 2002), 5/67.

bilindiği için Kur'an'ın bu kısmı anlatmadığını ifade etmektedirler. Davanın mesel olduğunu söyleyen müfessirler, kıssayı tefsir ederken öncelikle gelen şahısların mahiyeti hakkında izahlarda bulunmuşlardır. Kıssada temsili anlatımın olduğu kabul edildiğinde gelen kişilerin insan ya da melek olma ihtimali vardır. Müfessirler gelen kişiler için melek olduklarını söylemişlerdir.²³ Hatta bazı müfessirler bu konuda ittifak olduğunu belirtmişlerdir.²⁴ Gelenlerin insan olması mümkünken ekseriyetle melek olduklarının söylenmesi, âyetlerdeki ifadelerin işaret ettiği hususlara ve kıssayla ilgili gelen rivayetlere dayanmaktadır.

Müfessirler, 21-26. ayetlerde anlatıldığı üzere aralarında husumet bulunan kişilerin gelme şekillerinden, Hz. Dâvûd'un onlardan korkmasından, onların Hz. Dâvûd gibi bir peygambere ve krala "Korkma ve aramızda adaletle hükmet" demelerinden ve kıssanın sonunda bu olayın Hz. Dâvûd için bir imtihan olmasının belirtilmesinden²⁵ dolayı aslında bu kişilerin insan görünümünde iki melek olduğunu söylemişlerdir²⁶. Müfessirlerin bu konudaki diğer argümanları olan rivayetlerde Hz. Dâvûd'un kral olmasından dolayı yüksek bir yerde büyük bir sarayının olduğu ve bu sarayında ibadet etmek için özel bir mabedinin bulunduğu nakledilmektedir. Nitekim bu bilgi 21. ayette geçen إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ (Hani mihraba tırmanmışlardı) ifadesine de uygun düşmektedir. İsrailiyata dayanan bu rivayetlerin birinde Hz. Dâvûd'un günlerini taksim ettiğini; haftanın bir kısmında halkın dava işlerine baktığı, bir kısmında İsrailoğullarıyla oturup Allah'ı zikredip ağladığı, bir kısmında hususi işleriyle iştiğal olduğu ve bazı günlerini de sadece ibadete ayırdığı haber verilmektedir.²⁷ Muhafızları tarafından korunan saraya, özellikle Hz. Dâvûd'un mabedinde ibadete çekildiği gün kimsenin

²³ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Medârikü't-tenzil ve Hakâiku't-te'vil*, (Beyrut: Darü'l Marife, 2009), 3/149; Nâsirüddîn Ebü Saîd (Ebü Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzil ve Hakâiku't-te'vil*, (Beyrut: İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, ts), 5/27; Ebü Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırmâtî el-Endelüsî, *el-Muharreru'l-veciz*, thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 5/337; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*, (Tunus: Darü't-Tunusiyye, 1984), 23/237; Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ (Riyad: Mektebetü'l-Riyadi'l-Hadisiyye, ts), 4/568; Ebü Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhît*, . thk. Âdil Ahmet Abdül-mevcûd, Ali Muhammed Muaviz. 7.Cilt. (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 7/375.

²⁴ Ebü Hayyân, *el-Bahrü'l-muhît*, 375.

²⁵ bk. "Dâvûd şöyle dedi: "Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana karşı haksızlık etmiştir. Zaten aralarında ortaklık ilişkileri bulunanların çoğu birbirine haksızlık ederler; yalnız iman edip dünya ve âhret için yararlı işler yapmakta olanlar böyle değildir; ama onlar da o kadar az ki!" Dâvûd (böyle bir temsil ile) kendisini sınadığımızı anladı. Bunun üzerine rabbinden kendisini bağışlamasını dileyerek secdeye kapandı ve bütünüyle O'na yöneldi." (Sâd, 38/24).

²⁶ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, 27; Ebü Hayyân, *el-Bahrü'l-muhit*, 375; Ebü Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 12/23; Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fi tefsiri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, (Beyrut: İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, t.s.), 23/178.

²⁷ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 568; Ebü Hayyân, *el-Bahrü'l-muhit*, 375.

girmedığı, girmek istense bile buna engel olduğu rivayetlerde geçmektedir.²⁸ Müfessirler bu rivayetler doğrultusunda ayetleri açıklamaya çalışmışlar ve Hz. Dâvûd'un mihrapta olmasıyla onun tek başına ibadete çekildiği günde bu iki kişinin geldiği anlaşılmaktadır. Muhafızlar tarafından tam bir koruma altında olan saraya halktan hiç kimsenin giremeyeceği belirtildiği üzere izin verilmeyen kişilerin insan olmaları halinde ayetlerde anlatıldığı gibi mihrabın duvarına tırmanmaları da imkansızdır. Çünkü rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla bu duvar hiçbir beşerin tırmanmaya güç yetiremeyeceği uzunluktadır.²⁹ Bu bilgilerden ve kıssa anlatılırken ayetlerdeki kişilerin gelme şekillerine vurgu yapılması onların insan şeklinde melek olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Müfessirler, gelenlerin kimliğiyle ilgili beyanlarda bulunurken Hz. Dâvûd'un onlardan korkması meselesine değinmektedirler ve onların alışılmadık bir günde ve alışılmadık bir şekilde -kapıdan değil yukarıdan atlayarak- bir anda Hz. Dâvûd'un önünde oturur vaziyette bulunmalarından dolayı onlardan korktuğunu söylemişlerdir. Bu kanaate göre gelen kişilerin melek olmasından ötürü ayette geçen “kardeşim” kelimesiyle nesep kardeşliği değil din kardeşliği kastedilmiştir.³⁰ Müfessirlerin bu açıklamalarını uygun bulmayıp ayette geçen تَسْوَرُوا kelimesinin “yüksek bir yere tırmanmak” anlamından ziyade “yüksek mevki sahibi birinin huzuruna çıkmak” anlamına geldiğini söyleyen görüş, gelen kişilerin insan olduğunu belirterek melek olduklarını düşünmenin yanlış olduğunu ifade etmiştir.³¹ Ancak bu görüş doğru kabul edildiğinde ayette “mihrap” kelimesi, Hz. Davud'un gelenlerden neden korktuğu ve bu durumun Davud (a.s) için fitne sebebi olması gibi hususlar es geçilmiş; bu boşluklar doldurulamamıştır. Kıssanın anlatım şekli de gelen kişilerin olağandışı bir şekilde geldiklerini göstermektedir. Nitekim kıssaya وَهَلْ

اَتَيْكَ نَبَأُ الْخَصْمِ ifadesiyle başlanması Hz. İbrahim'in yanına gelen meleklerin kıssasındaki anlatımla benzerlik göstermekte ve Kur'an-ı Kerim'in olağanüstü durumlarda ayetleri bu şekilde soru kalıbıyla getirdiği bilinmektedir.³² Gelen kişilerin melek olduğu fikri şu nedenlerde dolayı ağır basmaktadır:

- a) Aralarında husumet bulunan kişilerin birlikte mahkemeye gitmelerinin genele aykırı olması,

²⁸ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Neseî, *Medâriku't-tenzil*, 149; İbn Âşur, *et-Tahri'r ve't-tenvir*, 232.

²⁹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Neseî, *Medâriku't-tenzil*, 149; İbn Âşur, *et-Tahri'r ve't-tenvir*, 232.

³⁰ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 337; Neseî, *Medâriku't-tenzil*, 150; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 569; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhit*, 376; Âlusi, *Ruhu'l-meâni*, 180.

³¹ Abdurrahman Ateş, “İsrailiyatın Odağındaki Peygamber: Hz. Davud – Sâd Süresi 21-25. Ayetler Bağlamında Yapılan Rivayetlere Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Marife* 10/1 (2010), 23.

³² Recep Orhan Özel, “Bir Kur'an Kıssası Bağlamında Tefsirde İsrâiliyyât Kritiği: Hz. Dâvûd'a Gelen Davacılar”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/3 (2014), 131.

- b) Dava konusu zahiren basit bir konu olduğu halde davacıların alışılmadık şekilde gelmiş olmasının mantıksız olması,
- c) Haksızlık yapan kişinin kendini savunmak için hiç konuşmamasının olağana ters düşmesi,
- d) Hz. Dâvûd'un imtihan edildiğini hükmü verdikten sonra anlaması.³³

Kıssada temsili bir anlatımın olduğunu düşünen müfessirler, ayetleri tefsir ederken farklı yöntemleri kullanmışlardır. Bazı müfessirler kıssayla ilgili nakledilen rivayetler üzerinden ayetleri açıklarken bir kısım müfessirler ise rivayeti sakıncalı bulup kabul etmemelerinden dolayı kıssayı lafzı üzerinden tefsir etmiştir. Kıssayı rivayet üzerinden tefsir eden müfessirler³⁴ kıssada aralarında husumet olan iki kişiden birinin “Şu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen ‘Onu da bana ver.’ dedi ve bu tartışmada bana baskın çıktı.” sözündeki نَعِجَةٌ kelimesinin “kadın” kelimesinden kinaye olduğunu söyleyerek dava olayıyla temsil getirilen şeyin Hz. Dâvûd'un Uriya ve hanımıyla ilgili yaşadığı durum olduğunu ifade etmişlerdir.³⁵ Bu müfessirler kitaplarında Hz. Dâvûd'la ilgili birçok rivayet nakletmişlerdir. Bu rivayetlerin içerisinde Tevrat'ta bulunan bir rivayet de aktarılmış ancak bu rivayet hiçbir müfessir tarafından kabul edilmemiştir. Müfessirlerin kabul ettikleri rivayetlere geçmeden önce kıssanın Tevrat'ta anlatım şekline değineceğiz.

“Bir akşamüstü Dâvûd yatağından kalktı, sarayın damına çıkıp gezinmeye başladı. Damda yıkanan bir kadın gördü. Kadın çok güzeldi. Kadın Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva'ydı. Dâvûd kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın geldi ve Dâvûd kadınla birlikte oldu. Sonra kadın evine döndü ve Dâvûd'a, “Gebe kaldım” diye haber gönderdi...Sabahleyin Dâvûd, ordunun komutanına “Uriya'yı savaşın en şiddetli olduğu cepheye yerleştir ve yanından çekil ki, vurulup ölsün.” dedi.”³⁶

Müfessirler bu rivayeti naklettikten sonra Tevrat'ta peygamber sayılmayıp sadece kral olarak anlatılan Hz. Dâvûd için nakledilen bu bilgilerin uydurma olduğunu söyleyerek eleştirmişler; İsrailoğulları'nın Hz. Süleyman'a olan öfkelerinden dolayı aslında normal olan bir durumu efsaneleştirdiklerini belirtmişlerdir. Hz. Dâvûd ile Uriya arasındaki olayı, kıssada anlatılan dava olayıyla temsil getirildiğini söyleyen müfessirler, bu temsille Hz. Dâvûd'a

³³ Özel, “Bir Kur'ân Kıssası Bağlamında Tefsirde İsrâiliyyât Kritiği: Hz. Dâvûd'a Gelen Davacılar”, 129; Mustafa Şen, “İsmet Sifatının Kur'ân Yorumuna Etkisi (Hz. Dâvûd Örneği)”, *Ekev Akademi Dergisi* 23/77 (2019), 311.

³⁴ Zemahşerî, Nesefî, Beyzâvî, İbn Atıyye, İbn Âşur, Ebüssuûd ve Mevdûdî.

³⁵ İbn Âşur, *et-Tahri'r ve't-tenvir*, 237; Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 921-922; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 568.

³⁶ *Kitab-ı Mukaddes* (Erişim 1 Ocak 2022), II. Samuel. 11:2-16.

yapması daha evla olanın öğretildiğini söylemişlerdir. Müfessirler, bu konuyla ilgili söylenebilecek birçok rivayet aktarmışlardır. Biz bunlardan iki tanesine yer verip müfessirlerin açıklamalarına değineceğiz.

«Hz. Dâvûd, Uriya denilen bir şahsın karısını görünce, kalbi ona meyletti. Sonra onun karısını boşamasını istedi. Uriya da, onu reddetmekten çekindi ve isteğini yerine getirdi. Sonra Hz. Dâvûd o kadınla evlendi. İşte o, Hz. Süleyman'ın annesidir.»³⁷

“Uriya, o kadınla evlenmemişti, sadece evlenme teklif etmişti. Sonra da Hz. Dâvûd, ona evlenme teklif etti. O kadının ailesi de Hz. Dâvûd'u tercih etti. Hz. Dâvûd'un -eğer bir hatası varsa- hatası bir müslüman kardeşinin teklifi üzerine teklifte bulunmasıdır.”³⁸

Bu rivayetlerde Hz. Dâvûd'un kalbinin evli bir hanıma meyletmesi, eşinden onu istemesi vb. durumlar birçok müfessir tarafından eleştirilmiş; nübüvvet makamına zarar vereceği endişesiyle ve peygamberlerin ismet prensibiyle çelişmesinden dolayı kabul görmemiştir.³⁹Nitekim Fahrüddin Râzî ayetin ibaresinden nübüvvet makamına zarar vermeyecek (ucub ve cezalandırma isteği vb) ihtimalleri anlamak mümkünken dine uymayan böyle rivayetlere dayanarak tefsir yapmayı eleştirmiştir.⁴⁰ Bu durumda kıssanın zahirine göre anlaşılmasıyla ortaya çıkan işkal giderilsin diye rivayet üzerinden kıssayı tefsir eden müfessirlerin bu rivayete benzer nakillerde bulunması İslam'daki peygamber tasavvuruyla çelişen durumları ortaya çıkarmıştır. Müfessirler rivayetleri aktardıktan sonra bu işkale yönelik tevillerde bulunmuşlardır. Bu tevillerden önce müfessirlerin kıssayla ilgili Tevrat'ta geçen rivayeti nakledip neden buna benzer rivayetler üzerinden kıssayı tefsir ettiklerine değinmenin işkalin çözümünde önemli bir işlevinin olduğunu düşünmekteyiz.

Asr-ı saadetten itibaren din konusunda bilgili olmalarından dolayı Ehl-i kitaptan özellikle Yahudiler'den istifade edilmiş; onlardan alınan rivayetler ayetlerin tefsirinde kullanılmıştır. Tefsir kitaplarında aktarılan rivayetler her ne kadar şifahi yolla aktarılmış olsa da rivayeti anlatan ilk kişi eğer Ehl-i kitaptan ise rivayeti ya Kitab-ı Mukaddes'ten almış olmalı ya da onun tefsirlerinden iktibas etmiş olmalıdır. Kitab-ı Mukaddes'in tefsir

³⁷ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 921; Neseî, *Medârikü't-tenzîl*, 149; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 571; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, 68.

³⁸ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 921; Neseî, *Medârikü't-tenzîl*, 150; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 569.

³⁹ Ebü'l-Hasen Burhânüddin İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî el-Bikâî, *Naẓmü'd-dürer fî tenâsübi'l-âyât ve's-süver*, (Kahire: Darü'l-Kütübi'l-İslamiyye, ty), 16/362; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhit*, 375; Âlusî, *Ruhu'l-meâni*, 186; Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 2020), 6/517; Vehbe Zuhayli, *Tefsîrü'l-münir*, 193.

⁴⁰ Fahrüddin er-Râzî, *Mefatîhü'l-ğayb*, 193-194.

kitaplarının bir kısmı bugün elimizde olsa da birçoğu günümüze ulaşamamıştır.⁴¹ Bu nedenle bugün tefsir kitaplarında gördüğümüz rivayetlerin hepsi için toptan bir reddediş ve onları nakleden müfessirlere kötü ithamda bulunmak isabetli bir davranış değildir.

İsrailiyat konusunda Hz. Peygamber'den gelen rivayetlerden yola çıkarak tefsir ilminde şöyle bir kaide oluşturulmuştur: “İslam'ın tasdik ettikleri tasdik edilmeli, yalanladığı kabul edilmemelidir. Bunların dışındakilerde ise susmak evladır.” Rivayetleri kitaplarına alan müfessirler de bu kuralın bilincinde bunları nakletmişlerdir. Özellikle ilk dönemlerde raviler bütün rivayetlerin toplanmasına özen göstermişlerdir; rivayetlerin kitaplarda aktarılmasını ilmî bir emanet olarak görmüşlerdir. Rivayetlerin tenkidi ise sonraki nesillere bırakılmıştır⁴²

Tevrat'ta bulunan rivayeti yanlışlığını belirtmek için kitaplarında nakleden müfessirler, aktardıkları diğer benzer rivayetlerin yukarıda da belirttiğimiz üzere bazı sayfalarda ya da kitaplarda yazılı olması muhtemeldir. Bu nedenle rivayetleri kullanan müfessirler için “uygun görmedikleri kısımları atıp Tevrat'taki uygunsuz rivayetin üzerine tefsir etmişlerdir” demek isabetli değildir. Müfessirlerin kabul ettikleri rivayetlerin, “İslam'ın tasdik ettiğini alınız...” kaidesi çerçevesinde kabul edilmesi mümkündür. Ayrıca bu rivayetler bilimsel veriler gibi ayetin anlaşılmasına katkı sunan unsurlardır. Burada sakıncalı olan rivayetlerin kitaplarda nakledilmesi değil, ayetlerin anlam alanını bu rivayetlerle sınırlandırmaktır.

Müfessirlerin rivayetleri kullanmasında ortaya çıkan işkal ise yine o döneme ait aktarılan rivayetler yoluyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Şöyle ki Hz. Dâvûd'un bir kadına kalbinin meyletmesi sonucunda eşinden hanımını boşamasını istemesi olayı o dönem için âdet olan bir durumdur. Hz. Dâvûd zamanında hiç kimse başkasının hanımını kendisi için boşamasını istemesinden dolayı yadırganmazdı. Müfessirler bu duruma örnek olarak Medine'ye hicretten sonra ensarın muhacire benzer davranışını göstermişlerdir. Dolayısıyla bu kıssada Hz. Dâvûd'un kınanacağı hiçbir durum söz konusu değildir. Müfessirler, Hz. Dâvûd'a temsil yoluyla böyle bir uyarının gelmesini ve Hz. Dâvûd'un bağışlanma dilemesini ise Hz. Dâvûd'un bir peygamber olmasından dolayı onun için evla olanı -kendi nefesine karşı başkasını tercih etmesini- terketmesinden dolayıdır. Aslında bu kıssada kınanacak bir durum yokken uyarının gelmesi Hz. Dâvûd'un makamının yüce olmasından dolayıdır ve bu da Hz. Dâvûd için bir övgü niteliğindedir⁴³ Müfessirler, Hz. Dâvûd'a bu temsille nefsiyle imtihan

⁴¹ Enes Büyük, “Tefsirde İsrâiliyyâta Dair Bazı Tespit ve İddiaların Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (Aralık 2019), 18.

⁴² Zuhayli, *Tefsîrû'l-münir*, 191.

⁴³ Nesefî, *Medârikü't-tenzîl*, 149; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 571; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, 68.

edildiğinde sabırlı olması öğretilirken Hz. Dâvûd'u hatırlaması istenen Hz. Peygamber'e ise bu kıssayla kavmine karşı sabırlı olmasının öğretildiğini söyleyerek bu şekilde tefsirin bağlama daha uygun düştüğünü dile getirmektedirler.⁴⁴

Kıssanın böyle bir temsili anlatıma sahip olduğunu düşünen Zemahşerî, Hz. Dâvûd'un yaşadığı duruma neden muhakeme olayıyla temsil getirildiğine şöyle cevap vermektedir: "Hz. Dâvûd "Senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemesiyle zulmetmiştir" sözüyle hüküm verince kendisinin Uriya'ya davranışının yanlış olduğunu anlamıştır."⁴⁵ Bu anlayışı benimseyen müfessirler, rivayetteki duruma uygun olarak davacı kişinin "وَعَزَّيْتُ فِي الْخَطَابِ" (Bana konuşmada baskın çıktı) sözündeki "hitap" kelimesini evlilik teklifi/nişan olarak tefsir edip bu konuda bana galib geldi" şeklinde açıklamışlardır.⁴⁶ Mevdûdî, rivayetteki olayla kıssadaki dava olayı arasındaki ilgiyi reddedenlerin yaptıkları tevillerin dayanaksız olduğunu ve kıssanın bulunduğu siyak-sibakına da uygun düşmediğini belirtmektedir. Mevdûdî, kıssanın hem Hz. Peygamber'e sabır konusunda bir mesaj olduğunu hem de müşrikler için -Allah'ın en makbul kullarını dahi hesaba çektiği hatırlatılmasıyla- bir tehdit olduğunu söyleyerek kıssanın rivayetle bağlantı kurulmasının bağlama en uygun tefsir biçimi olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷

Kıssada temsili anlatım olduğunu düşünüp kıssayla ilgili nakledilen rivayetleri - nübüvvet makamını zedeler endişesiyle - kabul etmeyen müfessirler⁴⁸ ise ayetlerin lafızları üzerinden tevillerde bulunmuşlardır. Bu müfessirlere göre insan suretinde gelen iki melekten birinin söylediği "Şu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen 'Onu da bana ver' dedi ve bu tartışmada bana baskın çıktı." sözü, farazi bir durumun anlatılmasında söylenen söz gibidir.⁴⁹ Yani onların sözü, "Benim bir koyunum kardeşimin de doksan dokuz koyunu olduğunu varsayalım..." şeklinde anlaşılmalıdır. Gelen iki kişi bu dava olayıyla bir temsil getirmekle vermek istedikleri mesajı daha iyi anlatmayı amaçlamışlardır.⁵⁰ Bu şekilde düşünüldüğünde rivayeti kullanan

⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l- Kur'an*, 68.

⁴⁵ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922.

⁴⁶ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 922; Nesefî, *Medârikü't-tenzil*, 151; Beyzâvî, *Envarü't-tevil*, 27; Ebüssuûd, *İrşadü'l-akli's-selim*, 569.

⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîmü'l- Kur'an*, 68.

⁴⁸ Ebû Hayyân, Burhaneddin el-Bikâî, Mâtürîdî, Âlusî, Elmalılı Muhammed Hamdi ve Seyyid Kutub.

⁴⁹ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhit*, 376; Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 360-361; Mâtürîdî, *Te'vilatü'l- Kur'an*, 233-234.

⁵⁰ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 923; Nesefî, *Medârikü't-tenzil*, 150; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhit*, 376; Beyzâvî, *Envarü't-tevil*, 27. (Bu konuda her iki şekilde de tefsir eden müfessirler aynı açıklamayı yapmışlardır)

müfessirlerin “koyun” kelimesinin “kadın”dan kinaye değil gerçek anlamında kullanılması söz konusudur.⁵¹

Ebû Hayyân, bu kıssanın kesinlikle -içerisinde istiğfardan bahsedilse bile-, Sâd Sûresi’nde yüce sıfatlarla övülen Hz. Dâvûd’un övülmesinde ve kadrinin yüceltilmesinde bir eksiklik oluşturmayacağını belirtmiş; Hz. Dâvûd’un bağışlanma dilemesinin herhangi bir günahı işlemesini gerektirmediğini ve enbiyanın ismet sıfatını vurgulayarak istiğfarın onların şiarı olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hayyân, kıssanın tefsirine geçmeden önce böyle bir noktaya dikkat çekmesi, Hz. Dâvûd’un istiğfarıyla ilgili diğer tefsir kitaplarında gelen açıklamaların peygamberin ismet sıfatına zarar vereceğini düşünmesinden dolayıdır. Âlusî ve Mâtürîdî kıssayla ilgili farklı görüşlerin çoğuna değinip sonunda Ebû Hayyân’ın görüşüne değinerek nübüvvet makamına zarar verecek bütün rivayetleri ve tevilleri kabul etmediğini belirtmektedir ve bu şekilde Ebû Hayyân’a yakın bir görüş de olduğu anlaşılmaktadır.⁵² Kıssanın tefsirine geçmeden önce bağlamla ilişkisini kuran Burhâneddin el-Bikâî, Hz. Dâvûd’a verilen “faslu’l hitab” yeteneğini açıklayarak bağlamdan, kıssada sabrın ve etraflıca düşünmenin önemine dair bir ta’limin olduğunu söylemiş ve kendisine anlaşmazlıkları bitirme kabiliyeti verilmiş birinin hükümde acele edip yanlış davranmasının doğru olmadığını belirtmiştir.⁵³ Bikâî gelen kişilerin mahiyetine dair açıkça bir görüş belirtmemiş; tefsir kitaplarında girilen tartışmalara girmemiştir. Ancak o, Hz. Dâvûd’un onlardan korkmasının sebebini diğer müfessirler gibi gelen kişilerin mu’tad olmayan bir günde ve şekilde gelmelerine bağlarken bu durumu aynı zamanda kıssanın öncesinde Hz. Dâvûd’un övüldüğü hususlarla ilişkilendirerek “Hz. Dâvûd mülkünün ve sultanlığının büyüklüğü içerisinde korkusuz iken ve kendisine hikmet verilmiş olduğu halde onlardan korktu” diyerek gelişlerinin vahametini vurgulayarak bizce gelenlerin melek olduğunu düşünmektedir.⁵⁴ Nitekim diğer ayetlerde yaptığı açıklamalarla Bikâî için onların melek olduğu düşüncesi güçlenmektedir.⁵⁵ “Kardeşim” ifadesinin kullanımının, dava olayının birbirine düşman olamayacak kadar yakın olan iki kişi arasında olmasıyla temsil getirildiğini söylemektedir.⁵⁶

⁵¹ Ebû Hayyân, *el-Bahru’l-muhit*, 376; Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 358; Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, 516.

⁵² Âlusî, *Ruhu’l-meâni*, 186; Mâtürîdî, *Te’vilatü’l-Kur’an*, 239. (Mâtürîdî, aslında istiğfar konusunun neyle ilgili olduğunu net bilinemeyeceğini, hangi tevil doğruysa onu kabul ettiğini söyleyerek açıklamasını bitirmektedir)

⁵³ Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 355.

⁵⁴ Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 357.

⁵⁵ Bikâî, ayetteki kardeşliği din ve sohbet kardeşliği şeklinde açıklamış; 24. Ayette geçen “فتناه” kelimesini de “وَأَنَّهُمْ إِنَّمَا أَرَادُوا أَنْ يُجَرَّبُوا” (Onlar, Hz. Davud’u sınamak istediler) şeklinde tefsir etmiştir. Bknz: Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 360.

⁵⁶ Bikâî, *Nazmü’l-dürer*, 358.

Bikâî, başta yaptığı açıklamalara uygun olarak Hz. Dâvûd'un hüküm vermesinden önce ya "Bu senin dediğin doğruysa..." şeklinde söze başlamış olabileceğini ya da davalı kişinin susup inkâr etmemesinden ve kendisinden şikâyette bulunanı onaylamasından sonra Hz. Dâvûd'un hüküm verdiğini söylemektedir.⁵⁷ Bikâî'ye göre temsille dikkat çekilmek istenen şey, burada aceleyle yanlış verilen bir hükümden ziyade karar ne kadar doğru olsa ve durum ne kadar açık olsa da hüküm verirken delillerin iyice araştırılması gerektiğidir.⁵⁸ Kıssayla ilgili son olarak Hz. Peygamber'e dönük mesaja değinen Bikâî, bu kıssada Hz. Davud nasıl sabır konusunda tedrib ediliyorsa Hz. Peygamber'e de bu kıssayla kavmine karşı sabırlı olması söylenmiştir.⁵⁹ Bikâî, Câbir b. Abdullah'tan nakledilen bir rivayette bu surenin Mekke döneminin ilk zamanlarında nâzil olduğunu ve nüzulünün, Hz. Peygamber'in müşriklerin ilahlarına karşı konuşmaya başlamasıyla müşriklerin Ebu Talib'e gelip Hz. Peygamber'i vazgeçirmesini istedikleri döneme denk geldiğinin söyleyerek görüşünü kuvvetlendirmiştir.⁶⁰

Son olarak ayetlerde temsili anlatımın olduğunu söyleyen Elmalılı Muhammed Hamdi'nin ve Seyyid Kutub'un görüşlerine değinmek istiyoruz. Elmalılı Muhammed Hamdi, Hz. Dâvûd'un istiğfar ettiği ve bağışlandığı hususun, yanına giren kişilerin kendisine eziyet verecekleri zannından dolayı olduğunu söylerken Seyyid Kutub, Hz. Dâvûd'un davalıyı dinlemeden hemen hüküm vermesinin olduğunu ifade etmiştir.⁶¹ Ayetler bu şekilde -mesel olarak- tefsir edildiğinde meleklerin olmayan bir şeyi söylemelerinin yalan olduğunu ancak meleklerin masum olmaları sebebiyle burada bir çelişki olduğu düşüncesine karşılık müfessirler meleklerin bu sözü, hakiki manada değil, darb-ı mesel olarak söylediklerini, dolayısıyla bundan, onların yalancı oldukları neticesinin çıkarılamayacağını belirtmişlerdir. Bikâî, "Nitekim bir kişinin büyük bir fayda sağlamak ve maksadını anlatmak için olmayan bir şeyi varmış gibi konuşması mümkündür." diyerek işkal gibi gözükken hususu açıklamıştır.⁶²

Sonuç

Hz. Dâvûd ve davacılar kıssası Sâd Sûresi'nin 21-26. ayetleri arasında anlatılmaktadır. Bu makalede kıssa ve kıssanın anlaşılması hususunda serdedilen farklı görüşler Müşkilü'l - Kur'an bağlamında değerlendirilmiştir. İlgili kıssayla ilgili müfessirler tarafından farklı

⁵⁷ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 359.

⁵⁸ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 359.

⁵⁹ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 364.

⁶⁰ Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 365.

⁶¹ Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, 516; Seyyid Kutub, *Fi zilali'l- Kur'an* (Kahire: Darü's-Şuruf, 1972), 23/3018.

⁶² Bikâî, *Nazmü'd-dürer*, 360.

görüşler beyan edilmiştir. Makalenin kapsamına giren müfessirlerden Ebû Müslim el-İsfahânî, Ebû Ca'fer et-Tûsî, Fahrüddin er-Râzî ve Vehbe Zuhaylî ayetleri zahiri anlamlarına göre değerlendirmişler ve kıssada anlatılan dava olayının gerçek bir olay olduğunu kabul etmişlerdir. Müfessirlerden Zemahşerî, Ebû'l Berekât en-Nesefî, Beyzâvî, Ebüssuûd Efendi, İbn Âşur, İbn Atıyye, Burhâneddin el-Bikâî, Şehâbeddin el-Âlusî, Ebû Hayyân, Ebû Mansur el-Mâtürîdî, Elmalılı Muhammed Hamdi, Seyyid Kutub ve Ebû'l-Âlâ el-Mevdûdî bu ayetlerde anlatılan dava olayını temsil kabul etmektedirler. Bu müfessirler de kendi içlerinde kıssayı rivayet üzerinden ve ibare üzerinden tefsir etmekle ayrılmaktadırlar. Şu noktaya dikkat çekmek gerekir ki müfessirlerin hiçbiri Hz. Dâvûd'la ilgili anlatılan bu kıssanın gerçekleşmesi hususunda farklı bir görüş beyan etmemiş; her biri kıssanın gerçekten vuku` bulunduğunu söylemektedirler. Müfessirlerin ihtilaf ettiği nokta kıssada Hz. Dâvûd'un yanına gelen iki kişinin anlattığı husumet olayıyla ilgilidir.

Dava olayının gerçekten yaşandığını söyleyen müfessirler Hz. Dâvûd'un istiğfarının nedeni hususunda farklı görüşler (acele edip yanlış hüküm verme, kendine suikast düzenlendiğini düşünmek, gelenlerin zarar vermekten vazgeçtiğini görünce oluşan kendini beğenme duygusu vb.) söylemişlerdir. Müfessirlerin ısrarla dava olayının gerçek olduğunu söylemesinin nedeni, diğer şekilde tefsir edildiğinde kullanılan rivayetlerin nübüvvet makamına zarar vereceğini düşünmeleridir. Dava olayının temsili anlatımı ifade ettiğini söyleyen müfessirler ise ayetlerin literal anlamına göre tefsir edilmesinde adaletiyle övülen Hz. Dâvûd'un hükümde acele edip yanlış davranışta bulunduğunu düşünmenin isabetli olmadığını ve bunun bağlama da uygun düşmediğini belirtmişlerdir. Buna karşılık burada bir işkal olmadığı, Hz. Dâvûd'dan sâdır olanın zelle kabilinden düşünülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Temsili anlatımın olduğunu düşünen müfessirlerden Zemahşerî, Nesefî, Beyzâvî, İbn Atıyye, İbn Âşur, Ebüssuûd Efendi ve Mevdûdî ayetlerin arka planına dair gelen rivayetler üzerinden kıssayı tefsir etmektedirler. Tevrat'ta muharref hale gelmiş kıssayı reddedip peygamberliğe yakışmayacak hususların bulunmadığı rivayetleri kullanmışlardır. Rivayetlerin nübüvvet makamına zarar vereceği düşüncesinden hareketle bu noktada işkal olduğunun ileri sürülmesiyle eleştirilen müfessirler, rivayetlerde bahsedilen durumun Hz. Davud zamanında mu'tad olan bir durum olduğunu söylemişlerdir. Kıssada temsili anlatım olduğunu söyleyip rivayetleri kabul etmeyen Mâtürîdî, Ebû Hayyân, Burhâneddin el-Bikâî, Âlusî, Elmalılı Muhammed Hamdi ve Seyyid Kutub Hz. Dâvûd'un bağışlanma istemesiyle ilgili farklı tevillerde bulunmuşlardır. Temsili anlatımın olduğunu düşünen müfessirlere karşı meleklerin olmayan bir şeyi söylemelerinin yalan olacağının ve yalanın melekler için

düşünülemeyeceğinin dolayısıyla böyle bir durumda çelişki ortaya çıkacağına söylenmesi üzerine kıssadaki sözün, hakiki değil darb-ı mesel olduğu, bu nedenle de bundan yalan neticesinin çıkmayacağı belirtilmiştir.

Makaledeki müfessirlerin görüşlerini değerlendirdiğimizde Burhâneddin el-Bikâî'nin görüşü bizce kıssanın bağlamı ve kıssadaki fitne, istiğfar ve gufrân ifadeleri açısından daha isabetlidir. Daha kıssanın anlatımına başlanmadan önce Hz. Dâvûd, hikmet ve faslu'l hitab yeteneğinin olmasıyla övülmüştür. Bizce kendisine “hikmet” verilen bir peygamberin rivayetlerde anlatılan durumları yaşaması ve yine kendisinde “faslu'l hitab” yeteneği bulunan bir peygamberin acele edip hükümde yanlışlık yaparak bir kişiye zulüm isnadında bulunması isabetli değildir. Böyle bir olayın yaşanmasının nedeni bizce Hz. Dâvûd ne kadar doğru hüküm vermiş olursa olsun ve davalı kişi kendisinin suçlu olduğu izlenimini vermiş olsa da hüküm vermeden önce delillerin iyice araştırılması ve tesbit edilmesi gerektiğine dikkat çekilmek istenmesidir. Delillerin araştırılmasında ve son olarak hüküm vermede sabretmesinin öğretildiği Hz. Dâvûd'un bu kıssasının anlatılmasıyla da Hz. Peygamber'e kavminin söylediklerine ve yaptıklarına karşı sabretmesi söylenmiştir. Kıssayı bu şekilde okuduğumuzda bir konuda hüküm verilmesi istendiğinde hâkim âdil bir kral dahi olsa adaletin tam olarak tezahür etmesi için ona karşı “Aramızda adaletle hükmet, doğru yoldan sapma ve bizi de doğruya ulaştır” denilebilecek bir düzen oluşturmak gerektiğine dair dersleri çıkarabiliriz. Biz tercih ettiğimiz görüşün Bikâî'nin görüşü olduğunu söylemiş olsak da şu noktaya değinmek istiyoruz: Her müfessir kendi tefsir biçiminin bir yönüyle bağlamla ilişkisini kurmuştur. Bu teviller bağlamında ortaya çıkan işkaller yine bu teviller içerisinde çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu noktada kıssayı, rivayet üzerinden ya da ayetteki ibarelerin işaret ettiği muhtemel anlamlar çerçevesinde tefsir eden müfessirlerden hiçbiri için yakışıksız olan ve yaptıkları tevillerin gereksiz olduğunu, kıssanın mesajından okuyucuyu uzaklaştırdığını söyleyip insafsızca bir yorum yapmamak gerekir. Zira her müfessirin, tercih ettiği/etmediği görüş için bir gerekçesi bulunmaktadır.

Kaynakça

- Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-meşânî*. 23. Cilt, Beyrut: İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Ateş, Abdurrahman. "İsrailiyatın Odağındaki Peygamber: Hz. Davud -Sâd Sûresi 21-25. Ayetler Bağlamında Yapılan Rivayetlere Eleştirel Bir Yaklaşım". *Marife* 10-1 (2010), 9-27.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envârü't-tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*. 5. Cilt. Beyrut: İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Bikâî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî. *Nazmü'd-dürer fi tenâsübi'l-âyât ve's-süver*. 16.Cilt. Kahire: Darü'l-Kütübi'l-İslamiyye, ts.
- Büyük, Enes. "Tefsirde İsrâiliyyâta Dair Bazı Tespit ve İddiaların Değerlendirilmesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/2 (Aralık 2019), 766-784.
- Çiçek, M. Halil. *Müşkilü'l Kur'an'ı Yeniden Değerlendirmek*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâzelî b. Abdilkâdir b. Muhammed b. Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*. 23. Cilt. Tunus: Darü't-Tunusiyye, 1984.
- Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Baḥrû'l-muḥîṭ*. thk. Âdil Ahmet Abdül-mevcûd, Ali Muhammed Muaviz. 7. Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebüs-suûd Efendi. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*. thk. Abdulkadir Ahmed Atâ. 4.Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Riyadi'l-Hadisiyye, ts.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî, *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed. 5. Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İsfahâni, Ebu Müslim. *Tefsirü Ebi Müslim el-İsfahâni*, thk. Hıdır Muhammed Nebiha. Beyrut: Daru'l Kütübi'l İlmiyye, 2009.
- İsfahâni, Râgıb. *Mukaddimetü Tefsiri'r-Râgıb*. çev. Celaletin Divlekci. İstanbul: Klasik Yayınları, 2021.

Kitab-ı Mukaddes. Erişim 1 Ocak 2022. <https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/eski-antlasma/2-samuel>

Kutub, Seyyid. *Fi zilali'l- Kur'an*. 23. Cilt. Kahire: Darü's-Şurûk, 1972.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkindî. *Te'vilâtü'l-Kur'an*. 12. Cilt. thk. Mustafa Yavuz. İstanbul: Darü'l-Mizan, 2007.

Mevdûdi, Ebu Âlâ. *Tefhimü'l Kur'an*, çev. Ali Bulaç. 5. Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.

Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd., *Medârikü't-tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*. 3. Cilt. thk. Yusuf Ali Bedevî. Beyrut: Darü İbni Kesir, 2018.

Oral, Osman. "Fahreddin Râzî'de Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın İsmeti Sorunu". *İslami Araştırmalar Dergisi* 28/2 (2017), 120-136.

Özel, Recep Orhan. "Bir Kur'an Kıssası Bağlamında Tefsirde İsrâiliyyât Kritiği: Hz. Dâvûd'a Gelen Davacılar". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/3 (2014), 123-155.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-ğayb*. 26. Cilt. Beyrut: Daru'l Fikr, 1981.

Sâmarrâî, Fâdıl Sâlih. *Lemesâtun Beyâniyyetun fî Nusûsin mine't-Tenzîl*. çev. Fatma Serap Karammollaoğlu. İstanbul: İşaret Yayınları, 2016.

Şen, Mustafa. "İsmet Sifatının Kur'an Yorumuna Etkisi (Hz. Dâvûd Örneği)". *Ekev Akademi Dergisi* 23/77 (2019), 297-322.

Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen. *et-Tıbyan fî tefsiri'l Kur'an*. thk. Ahmed Habîb Kasîr el-Âmilî. 8. Cilt. Beyrut, Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. sad. İsmail Karaçam vd. 6. Cilt. İstanbul: Azim Dağıtım, 2020.

Yerinde, Âdem. "Müşkilü'l-Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32/164. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gâvâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vil*. Beyrut: Darü'l Marife, 2009.

Zuhayli, Vehbe. *Tefsirü'l-Münir*, çev. Hamdi Arslan vd. 12. Cilt. İstanbul: Risale Yayınları, 2019.